ЗМІСТ

ВСТУП 9

Тема 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 11

1.1 Поняття, предмет та методи галузі конституційного права України 11
1.2 Конституційно-правові відносини 24
1.3 Система галузі конституційного права України 30
1.4 Джерела конституційного права 31
1.5 Конституційне право України як наука і навчальна дисципліна 33

Тема 2. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КУРС ЇЇ РОЗВИТКУ 36

2.1 Історичні передумови європейського конституціоналізму в Україні 36
2.2 Юридична характеристика чинної Конституції України 47
2.3 Європейський вектор конституційного розвитку України 58
2.4 Вплив європейських правових стандартів на українську систему прав і свобод людини 66
2.5 Взаємодія Конституції України з правом Європейського Союзу 72

Тема 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД І ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ 77

3.1 Загальна характеристика конституційного ладу 77
3.2 Конституційні основи суспільного ладу та громадянського суспільства в Україні 79
3.3 Конституційні основи державного ладу України 84
3.4 Державний суверенітет, народний суверенітет та суверенітет нації: аспекти співвідношення 86
3.5 Фома державного правління, форма державного устрою і форма державного режиму України 89
3.6 Державні символи 92

Тема 4. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 97
4.1 Поняття, зміст, види та складові елементи правового статусу людини і громадянина 97
4.2 Громадянство України: поняття, принципи, підстави набуття та припинення 106
4.3 Засади конституційно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні 120
4.4 Правовий статус біженців 127

Тема 5. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 134
5.1 Поняття, ознаки, види прав та свобод людини і громадянина 134
5.2 Поняття конституційних прав та свобод людини і громадянина, їх класифікація 143
5.3 Конституційні обов'язки людини і громадянина 146
5.4 Гарантії прав і свобод людини та громадянина: поняття, види 149

Тема 6. ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ 159
6.1 Поняття, сутність і форми демократії 159
6.2 Вибори: поняття, функції та види 161
6.3 Виборче право: поняття, види та принципи 166
6.4 Виборча система: поняття та види 170
6.5 Виборчий процес та його стадії 173
6.6 Поняття та види референдумів в Україні 184
6.7 Порядок організації та проведення референдумів в Україні 188

Тема 7. КОНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 191
7.1 Державний механізм та державний апарат 191
7.2 Поняття, ознаки і класифікація органів державної влади 193
7.3 Конституційна система органів державної влади України 197
7.4 Принципи організації та діяльності органів державної влади та їх закріплення в Конституції України 202

Тема 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 206

8.1 Верховна Рада – парламент України: поняття, ознаки, функції та типологія 206
8.2 Інституційна побудова Верховної Ради України та правові підстави припинення її повноважень 213
8.3 Статус народного депутата України 218
8.4 Компетенція та акти Верховної Ради України 222
8.5 Порядок роботи Верховної Ради України 226
8.6 Законодавчий процес та його стадії 229

Тема 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 235

9.1 Роль і місце Президента України в системі органів державної влади. Повноваження Президент України як глава держави 235
9.2 Порядок вступу на пост Президента України. Підстави та порядок припинення повноважень Президента України 238
9.3 Акти Президента України. Контрасигнація актів Президента України 243
9.4 Конституційний статус Ради національної безпеки і оборони України 246

Тема 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ 249

10.1 Поняття, ознаки, функції та система органів виконавчої влади в Україні 249
10.2 Конституційний статус Кабінету Міністрів України 255
10.3 Система центральних органів виконавчої влади в Україні 267
10.4 Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження 274

Тема 11. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ 284

11.1 Конституційно-правові засади організації судової влади в Україні 284
11.2 Система судів. Засади спеціалізації у системі судів 287
11.3 Конституційно-правовий статус судді. Гарантії незалежності суддів. Підстави та порядок припинення повноважень суддів і звільнення суддів 291

11.4 Конституційний статус Вищої ради правосуддя.
Органи суддівського самоврядування 294
11.5 Конституційно-правовий статус прокуратури.
Роль адвокатури в системі
юридичного захисту прав людини 296

Тема 12. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ 305
12.1 Поняття та конституційні засади
територіального устрою України 305
12.2 Правовий режим тимчасово окупованої території України 310
12.3 Система адміністративно-територіального устрою України 318
12.4 Конституційно-правовий статус столиці України –
місто-героя Києва 327

**Тема 13. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ 334**
13.1 Поняття та ознаки місцевого самоврядування 334
13.2 Концептуальні теорії місцевого самоврядування 338
13.3 Світові моделі місцевого самоврядування
та їх реалізація в Україні 341
13.4 Система місцевого самоврядування в Україні 346

Тема 14. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ 360
14.1 Конституційно-правовий статус
Конституційного Суду України 360
14.2 Склад, порядок формування та гарантії незалежності суддів
Конституційного Суду України 367
14.3 Повноваження Конституційного Суду України 377
14.4 Організація діяльності Конституційного Суду України 381
14.5 Конституційне провадження.
Акти Конституційного Суду України 386

ВИСНОВОК 399

ВСТУП

Конституційне право України посідає особливе місце в системі національного права, виступаючи провідною галуззю, яка визначає основи організації публічної влади, встановлює засади взаємовідносин між державою та людиною, формує фундаментальні принципи функціонування громадянського суспільства. Значення конституційного права в умовах сучасного державотворення важко переоцінити, адже саме ця галузь права закладає підвалини демократичного, правового і соціального розвитку Української держави.

У процесі розбудови незалежної Української держави, становлення конституційного ладу та проведення конституційних реформ особливого значення набуло розуміння демократичних цінностей та орієнтація державно-правового розвитку в межах цих цінностей. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 року стало переломним моментом у формуванні сучасної системи конституційного права, оскільки вперше в історії незалежної України було закріплено цілісну систему конституційних норм і принципів, що відповідають міжнародним стандартам прав людини та демократичного врядування.

Сучасний етап розвитку конституційного права України характеризується інтенсивними процесами євроінтеграції, імплементації європейських правових стандартів, реформуванням системи державної влади та місцевого самоврядування. В умовах збройної агресії проти України, що розпочалася у 2014 році та набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року, особливої актуальності набувають питання забезпечення балансу між необхідністю захисту національної безпеки та збереженням демократичних цінностей, гарантуванням прав і свобод людини навіть в умовах воєнного стану.

Особливе місце і роль конституційного права в системі національного права визначається його фундаментальністю, базовим характером конституційно-правових норм для всіх інших галузей права. Конституційне право встановлює загальні принципи правового регулювання, що конкретизуються в нормах цивільного, кримінального, адміністративного, трудового та інших галузей права. Норми конституційного права мають найвищу

юридичну силу і є обов'язковими для всіх суб'єктів права на території України.

Інтенсивний розвиток вітчизняної науки конституційного права характеризується динамізмом, що обумовлюється постійними змінами в суспільно-політичному житті країни, необхідністю адаптації конституційного законодавства до нових викликів та загроз, імплементації міжнародних зобов'язань України. Вітчизняні вчені-конституціоналісти активно досліджують проблеми конституційної реформи, децентралізації влади, розвитку місцевого самоврядування, судової реформи, забезпечення прав людини в умовах збройного конфлікту тощо.

Вивчення конституційного права є необхідною передумовою у формуванні професійної свідомості сучасного фахівця-юриста. Глибоке розуміння конституційно-правових інститутів дає можливість належним чином орієнтуватися у складних питаннях функціонування державних інституцій та інститутів громадянського суспільства, критично оцінювати практику державного будівництва в Україні, зіставляти її зі світовими та європейськими стандартами, брати участь у процесах конституційної модернізації.